

דבר תורה לפרשת השבוע

פרשת חיי שרה – צמיחה מתוך אובדן

הרב גור גלון
ישיבת הר ברכה

"וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בֶּנּוֹ..." (בראשית כה, יא).

מדוע הברכה האלוהית ליצחק מגיעה דווקא אחרי מותו של אברהם? מה מלמדת אותנו התורה בכך שהיא קושרת את ברכת ה' ליצחק עם פטירתו של אביו? הרעיון הזה מבטא עיקרון יסודי בחיים: פעמים רבות דברים הנראים במבט ראשון כמשבר או אסון, מתגלים בסופו של דבר כמקור לברכה וצמיחה.

שְׁקִיעַת הַשֶּׁמֶשׁ וַזְרִיחָהּ

פטירתו של אברהם אבינו הייתה בוודאי קשה ומורכבת ליצחק. הצער והחיסרון על האובדן היו גדולים מאוד. אך אחרי הכאב נפתח פתח חדש.

חז"ל מבטאים זאת באמצעות משל השמש:

זָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ" (קהלת א, ה). אָמַר רַבִּי אֲבָא בַּר כְּהֵנָּא: "וְכִי אֵין אֲנִי יוֹדְעִין שְׁזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ? אֵלָּא עַד שֶׁלֹּא יִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁמֹשׁוֹ שֶׁל צְדִיק, הוּא מְזָרִים שְׁמֹשׁוֹ שֶׁל צְדִיק חֲבֵרוֹ..." (בראשית רבה נח, ב).

במדרש זה יש שני צדדים: הצד האחד – הבטחה אלוהית כי בכל דור יקום צדיק; הצד השני – האור הגדול של הצדיק הקודם לעיתים מאפיל על האור של הדור הבא.

יצחק, שחפר את בארות אביו וחסה בצילו של "גדול שבענקים", אורו היה מוסתר ומוצנע. עם פטירתו של אברהם, מתגלה האור המופלא והגדול, האור החדש של יצחק אבינו.

הרב שמשון רפאל הירש (הרש"ר הירש) מפרש זאת יפה: "עַד כֹּה, הָיְתָה הַבְּרָכָה לְיִצְחָק חֵלֶק מֵהַבְּרָכָה שֶׁנִּיתְּנָה לְאַבְרָהָם. עַתָּה הוֹעֲנִיקָה לְיִצְחָק בְּרָכָה בְּפָנֵי עֲצָמָה". יצחק זוכה לברכה ולגילוי האור המיוחד לו, דווקא לאחר שאביו הסתלק.

שחרור הברכה החסומה

אברהם אבינו, בגדולתו, חסם במידה מסוימת- במודע ושלא במודע- את אורו של יצחק. פטירתו אפשרה לברכת יצחק להופיע בעולם.

רש"י מביא רעיון דומה בנוגע לברכה עצמה:

"אָף עַל פִּי שְׁמֹסֵר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַבְּרָכוֹת לְאַבְרָהָם, נִתְּיָרָא לְבָרֶךְ אֶת יִצְחָק, מִפְּנֵי שֶׁצָּפָה אֶת עֶשָׂו יוֹצֵא מִמֶּנּוּ. אָמַר: יְבֹא בְּעַל הַבְּרָכוֹת וַיְבָרֶךְ אֶת אֲשֶׁר יִיטֵב בְּעֵינָיו. וּבָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיְבָרֶכְהוּ." (רש"י, בראשית כה, יא, על פי מדרש)

הברכה של יצחק הייתה צריכה להגיע ישירות מהקב"ה כדי לעקוף את החשש האנושי של אברהם מעשיו של עשיו. מות אברהם אפשר לקב"ה לברך את יצחק באופן גלוי ושלם.

השלמת החיסרון לאחר מות שרה

רעיון דומה מופיע בתחילת הפרשה. פטירת שרה אמנו הייתה שבר וכאב גדול, אך ממנה צמחו דברים מופלאים:

נקנתה מערת המכפלה, המקום הראשון שנקנה בארץ ישראל, האחיזה הממשית הראשונה של עם ישראל בארצו.

אברהם מתעורר לדאוג לנישואי יצחק (שהיה כבר בן 37). הוא הבין שזמנו שלו גם יגיע, ואם לא ידאג להמשך הזרע, שושלת הברית תיכחד.

הרמב"ן מסביר זאת:

"וְטַעַם שֶׁסָּמַךְ 'וַיֹּאמֶר אֲבִרָהֶם אֶל עֲבָדָיו' אֶל 'חַיֵּי שָׂרָה', לְלַמֵּד כִּי מִשְׁמַתָּה שָׂרָה לֹא רָאָה אֲבִרָהֶם שֶׁיְהִיָּה לְבָנוֹ. יִצְחָק אִשָּׁה הַגּוֹנָה לְמַעַלְתּוֹ כְּרֹאִי, כִּי אִם מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ... וְעַל כֵּן, דָּחַק הַדָּבָר וְצוּה לְעֲבָדָיו בְּזִקְנָתוֹ שֶׁיָּבִיֵּא לוֹ אִשָּׁה מִנְּשֵׁי הַבַּיִת הַהוּא... כִּי הֵיא צָרָךְ גָּדוֹל בִּיצִירַת הַזֶּרַע הַמְּיֻחָד." (הרמב"ן, בראשית כד, א)

החיסרון של שרה עורר את יצחק ואברהם להשלים את הבית. הספורנו כותב:

"שָׂאִין אָדָם מִתְאַוָּה לְהִתְחַתֵּן אַחֲרֵי מוֹת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁיָּנִיחַ מִצַּעְרוֹ. אֲבָל הִנֵּה מִצַּד שָׂרָה שְׁמַתָּה, כְּדִי לְמַלְאוֹת חֶסֶד וְחַסְדָּה."

הכתוב מעיד שרבקה אכן מילאה את החסר:

"וַיָּבֵאָהּ יִצְחָק הָאֵלֶּלֶה שָׂרָה אִמּוֹ, וַיִּקַּח אֶת רַבֶּקָּה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֵּאָהֲבָה וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ." (בראשית כד, ז).

המשבר כפתח ללידה

יש כאן לימוד גדול: כל משבר הוא הזדמנות לצמיחה. הדבר משתקף במילה "משבר" עצמה.

שורש המילה "שבר" בתנ"ך יכול לבטא דווקא עצירת דבר שלילי ויצירת מהפך חיובי:

שבירת הרעב: המזון נקרא "שבר", כיוון שהוא שובר ומסיים את הרעב. כמו שאמר יוסף לאחיו: "וְאַתֶּם לָכוּ הִבִּיאוּ שֹׁבֵר רַעֲבֹן בְּיָדְכֶם" (בראשית מד, ד).

מקום הלידה: מקום יציאת התינוק לאוויר העולם נקרא "משבר", שכן זו הנקודה הקשה ביותר שבה צריך התינוק לשבור את פתח הרחם של אמו כדי לצאת: "כִּי בָאוּ בָנִים עַד מִשְׁבֵּר, וְכֵחַ אֵין לְלֵדָה" (מלכים ב יט, ג). המשבר הוא רגע הלידה.

כפי שכותב הרב וולבה:

"כָּל סִבָּל אוֹ יִסּוּרִים שֶׁאֵדָם עוֹבֵר, הֵם לֹא לְשֵׁם עֲנָשׁ, אֲלָא לְשֵׁם הַזְדַּמְנוּת לְהַפִּיר אֶת עֲצָמוֹ מִחֲדָשׁ, וּלְגַלּוֹת כּוֹחוֹת חֲדָשִׁים שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהֵם קִיָּמִים בּוֹ."

הרעיון הזה, שאובדן פותח פתח טוב יותר, בא לידי ביטוי גם אצל חכמי אומות העולם:

"כְּאִשֶּׁר דָּלַת אַחַת נִסְגָּרָה, אַחֲרֵת נִפְתַּחְתָּ; אֲבָל לְעֵיתִים קְרוּבוֹת אֵנוּ מִבִּיטִים בְּדָלַת שְׁנִסְגָּרָה כֹּל כֶּךָ הַרְבֵּה זָמַן וּבְכָל כֶּךָ הַרְבֵּה חֲרָטָה, שֶׁאֵנוּ לֹא מִבְּחִינִים בְּזוֹ שְׁנִפְתַּחְתָּה עֲבוּרָנוֹ." (אלכסנדר גרהם בל, ממציא הטלפון).

שנזכה לראות איך כל משבר פותח פתחים חדשים ומופלאים בחיינו.